

- Бельгии / А. Ален // Серия публикаций Левенского Института Центральной и Восточной Европы. – 1994. – № 1. – С. 1-59.
11. Уоттс Р. Л. Федеративні системи / Рональд Л. Уоттс; [пер. с англ.: Р. Ткачук]. – Харків : Центр освітніх ініціатив, 2002. – 189 с.
  12. Киселева Н. В. Переход от монокамерализма к бикамерализму: генетические предпосылки политического выбора / Н. В. Киселева // Гілея. – 2009. – Вып. 23. – С. 403-407.
  13. Киселева Н. В. Бикамерализм как ведущая тенденция современного парламентаризма / Н. В. Киселева // Ученые записки Таврического национального университета. Серия: Политические науки. – 2008. – Т. 21 (60), № 1. – С. 20-25.
  14. Дербишайр Д. Д., Политические системы мира: в 2 т. / Денис Д. Дербишайр, Ян Дербишайр [пер. с англ.] – М. : РИПОЛ КЛАССИК, 2004. Т. 1. – 2004. – 512 с.
  15. Сучасні моделі бикамерального парламенту [Електронний ресурс] / Аналітичні матеріали НІСД // Режим доступа : <http://www.niss.gov.ua/Monitor/March08/07.htm>
  16. Федосов П. А. Двухпалатные парламенты: европейский и отечественный опыт / П. А. Федосов // Полис. – 2001. – № 1. – С. 168-180.
  17. Киселева Н. В. «Генетические» предпосылки украинского бикамерализма / Н. В. Киселева // Материалы XXXVIII научной конференции профессорско-преподавательского состава, аспирантов и студентов «Актуальные проблемы философии: общество, политика, культура». – 2009 г. – С. 16-19.
  18. Тойн П. Методы географических исследований / П. Тойн, П. Ньюби. – М. : Прогресс, 1977. – 272 с.
  19. Исаев Б. А. Геополитика / Б. А. Исаев. – СПб. : Питер, 2006. – 384 с.
  20. Алмонд Г. Сравнительная политология сегодня : Мировой обзор / Г. Алмонд, Дж. Пауэлл, К. Стром, Р. Далтон ; пер. с англ. А. С. Богдановского, Л. А. Галкиной. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 537 с.
  21. Колосов В. А. Политическая география: Проблемы и методы / В. А. Колосов. – Л. : Наука, 1988. – 192 с.
  22. Насыров И. Р. Региональная составляющая национальных внешнеполитических интересов / И. Р. Насыров // Вестник Воронежского государственного университета. Серия : Гуманитарные науки. – 2006. – № 1. – С. 207-216.
  23. Тарасов И. Н. Бикамерализм в постсоветском пространстве / И. Н. Тарасов // Политэкс. – 2006. – № 4. – С. 178-184.
  24. Sajo A. Limiting Government: An Introduction to Constitutionalizm / A. Sajo. – Budapest: Central European University Press. – 1999. – 288 с.

УДК 321.6

Н. Є. Конон

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ГЛОБАЛЬНЕ ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО: ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН КОНЦЕПТУ

Особлива увага приділена передумовам становлення феномену глобального громадянського суспільства шляхом аналізу досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів. Надане авторське бачення терміну глобального громадянського суспільства.

Ключові слова: глобалізація, громадянське суспільство, глобальне громадянське суспільство, неурядові організації (НУО), демократія.

Особое внимание уделено предпосылкам становления феномена глобального гражданского общества путем анализа исследований отечественных и иностранных авторов. Представлено авторское видение термина глобального гражданского общества.

Ключевые слова: глобализация, гражданское общество, глобальное гражданское общество, неправительственные организации (НПО), демократия.

Particular attention is given to the preconditions of becoming a phenomenon of global civil society by analyzing researches of domestic and foreign authors. The author's point of view about the term "global civil society" was given.

Key words: globalization, civil society, global civil society, non-governmental organizations (NGOs), democracy.

На тлі глобальних проблем сучасного світу, «розмиття» кордонів і прискореного процесу інформатизації суспільства змінюється роль громадянського суспільства. Тепер цей інститут не просто пов'язаний з державою, але й виходить за рамки національних кордонів для вирішення проблем, актуальних для всього людства.

В умовах глобалізації актуалізується проблема транснаціоналізації громадянського суспільства, його виходу за межі національної держави і формування глобального громадянського суспільства. Глобальне громадянське суспільство діє в рамках міжнародного масштабу, об'єднуючи в своїх мережах і організаціях представників різних країн і направляючи соціальну активність у сферу глобального суспільного блага, тобто на подолання наслідків стихійних лих, запобігання гуманітарних катастроф, боротьбу з різними епідеміями й інше. Таким чином, в даних поняттях відображені провідні характеристики глобального громадянського суспільства.

Сутність та загальна побудова громадянського суспільства в умовах глобалізації представлена в роботах таких зарубіжних авторів, як М. Портера, Д. Калео, К. Омайє, Т. Левітта, Дж. Розенау, Дж. Сороса, Дж. Тобіна, Тоффлера.

Сучасні українські науковці зробили вагомий внесок в дослідження феномену глобального громадянського суспільства. Найбільш ґрунтовними дослідженнями в цій галузі серед вітчизняних вчених є роботи В. Бебика, В. Андрущенко, М. Михальченко, Є. Гуренко, С. Кириченко, Ю. Красіна, А. Колодія, В. Лісового, Р. Павленко, І. Пасько, А. Карася, Ф. Рудича, Г. Щедрової й інших. Особливу увагу дослідники приділили вивченню питання добровільних утворень і неурядових організацій, які відстоюють ідеї громадянського суспільства й виступають провідними формуючими елементами даного інституту.

Основним завданням даної статті є комплексний і всебічний аналіз концепту глобального громадянського суспільства.

Сучасні уявлення про глобальне громадянське суспільство – це результат їх тривалої еволюції в історії соціально-філософської й політичної думки, чим пояснюється їх різноманітність та суперечливість.

Особливої уваги заслуговують роботи Д. Кіна «Демократія і громадянське суспільство», й «Громадянське суспільство і держава» та «Громадянське суспільство. Старі образи: нове бачення» [8, 9, 10]. Дослідник зосереджує увагу на тому, що громадянське суспільство, перш за все, акцентується на свободі індивідів від насилля, на важливості надання індивідам і групам вільно в рамках закону визначати і виражати свою соціальну ідентичність; використовувати свободу комунікацій; поширювати та підтримувати ринкові загальнодоступні елементи виробництва; зберігати модернізовані демократичні традиції; запроваджувати особливий тип політичної системи, в якій взаємодіють інститути публічної влади громадянського суспільства і держави як два необхідних елемента.

За аналогією із визначенням громадянського суспільства, можна припустити, що глобальне громадянське суспільство – це суспільство, яке вийшло за межі національної держави і функціонує в міжнародному масштабі, об'єднуючи в своїх мережах і організаціях представників різних країн. Метою глобальних ініціатив є сфера загального суспільного блага, тобто їх діяльність спрямована на подолання наслідків стихійних лих, запобігання гуманітарних конфліктів і катастроф, вирішення екологічних проблем, захист прав людини та інше.

Передумовами зародження інституту громадянського суспільства була місіонерська активність релігійних рухів і громад – суфійських, католицьких і буддійських. Релігійні організації існували й серед основних ініціаторів першої історичної кампанії із захисту прав людини – боротьби проти рабства і работоргівлі в США в XIX ст.

За визначенням американських дослідників Енн Флорін та Петер Сіммонс, «нині є вагомими докази того, що рабство залишалось економічно вигідним у багатьох місцях, де воно було заборонено; ця практика була поставлена поза законом не тому, що рабовласники переконалися в її економічній невідповідності, а саме завдяки зростанню протестантського релігійного руху, особливо серед квакерів, методистів і баптистів, які розглядали рабство як морально неприпустиме і, тому, поширювали свій політичний вплив щодо його заборони» [6, с. 4].

Наприкінці XVIII ст. майже одночасно в Пенсільванії, Британії та Франції виникли товариства, або в нашому сучасному розумінні, неурядові організації, метою яких була заборона рабства. Загальна активність і зв'язки між цими організаціями призвели до утворення в 1839 р. Британського і зарубіжного товариства проти рабства (British and Foreign Anti-Slavery Society) [3, с. 158]. Це була перша міжнародна морально-громадська ініціатива захисту прав людини, тобто міжнародна координована активність, яка за всіма ознаками наближається до розуміння

глобального громадянського суспільства.

Із середини XIX ст. історія розвитку міжнародної громадської активності не припиняється і найбільш чітко виражається в діяльності міжнародних організацій з питань формування міжнародного права і міжнародних торгово-економічних відносин. У цей період був заснований Міжнародний комітет Червоного хреста (International Committee of the Red Cross), що стало першим кроком у формуванні Міжнародного товариства Червоного хреста і Червоного півмісяця.

Таким чином, міжнародна громадська активність має свою досить давню історію. Якщо у XVIII-XIX ст. у формуванні даного феномену основні акценти робились на релігійному та правозахисному аспектах, то з плином часу, в XX – XXI ст. новостворений термін «глобальне громадянське суспільство» розширяє свою сутність і містить економічні, екологічні, антивоєнні, культурні, технологічні характеристики. Окремо слід відзначити вплив розвитку інформаційних технологій та Інтернету на поглиблення змісту феномена глобального громадянського суспільства.

Глобальне громадянське суспільство, пов'язане з процесами глобалізації кінця XX – початку XXI ст., формується і розвивається в даному історичному контексті, який отримав особливу виразність в останній чверті XX ст. Термін «глобальне громадянське суспільство» вперше вводить у науковий обіг американський політолог Х. Булл. На його думку, це суспільство є «глобальним» не тільки тому, що воно сформоване зі зв'язків, що перетинають національні кордони і проходять через «глобальний, позатериторіальний простір», але й тому, що серед членів такого суспільства набирає чинності глобальне мислення [5, с. 49]. Розвиток глобального громадянського суспільства обумовлено і зростанням доступних йому ресурсів. Мова, насамперед, іде про технології та про гроші. Всі учасники глобального громадянського суспільства, незважаючи на їх відмінності, мають одну спільну рису. На величезних географічних відстанях, незважаючи на бар'єри у часі, вони свідомо самоорганізуються і проводять свою діяльність поза урядовими структурами з мінімумом насильства і максимальною повагою до принципу цивілізованого поділу сили між різними життєвими стилями.

Німецький філософ і соціолог Ю. Хабермас у своїх останніх роботах представляє такий проект «світових господарських порядків», для якого недостатні лише створення і правова інституціоналізація ринків. Він повинен містити «елементи, що сприяють політичному волевиявленню у світовому масштабі», і гарантувати «згладжування небажаних побічних соціальних наслідків глобалізованих ринкових відносин» [4, с. 125]. Ю. Хабермас відзначає той факт, що у зв'язку із надмірними вимогами, що пред'являються до національної держави з боку глобалізованої економіки, «напрошується» перенесення функцій, які досі виконувались соціальною державою в національних рамках, на наднаціональний рівень. Однак він не розглядає діяльність неурядових організацій, інститутів ООН та інших інститутів в якості глобального громадянського суспільства, тому що вважає, що це повністю не сформована свідомість необхідності «космополітичної солідарності» [7, с. 61].

Формування глобального громадянського суспільства постає фундаментальною і, водночас, універсальною гуманістичною цінністю сучасності. Глобальне громадянське суспільство, за визначенням В. Бебика, розглядається як «планетарна сукупність усіх громадян світу, їх вільних об'єднань і асоціацій, пов'язаних суспільними відносинами, що перебувають за межами новоствореної глобальної держави, її директивного регулювання і регламентації, але гарантуються й охороняються згаданими вище політичними структурами глобальної держави» [1, с. 143].

Головними творцями такого глобального громадянського суспільства виступають структури типу ООН, ЮНЕСКО, ЄС, НАТО, МАГАТЕ тощо; таким суб'єктам міжнародних відносин держави делегують певні права щодо захисту та розвитку людських прав і свобод. У цьому контексті основні функції глобального громадянського суспільства полягають у забезпеченні життєдіяльності головних його сфер – соціальної, соціокультурної, політичної, економічної, духовної, їх самовідновлення, спадкоємності, креативності.

Відомий фінансист і меценат світового масштабу Джордж Сорос окреслив своє бачення на розуміння сутності глобалізації громадянського суспільства [2, с. 55]. Перш за все, це стосується розвитку глобальних фінансових ринків, посилення транснаціональних корпорацій та зростаючого їхнього домінування у національних економіках. Важливими є також проблеми глобалізації інформації та культури, поширення телебачення, Інтернету та інших форм зв'язку, зростаючої мобільності та комерціалізації ідей.

В структурі глобального громадянського суспільства слід виокремити такі основні елементи:

- політичною основою глобального громадянського суспільства виступає глобальний рух неурядових організацій (екологічних, антивоєнних, культурних, релігійних та інше). Вони служать альтернативними або неофіційними каналами спілкування у світовому співтоваристві,

сприяють встановленню взаємної довіри між народами. У найбільш узагальненому сенсі неурядові організації представляють собою співтовариства людей, які поділяють спільні інтереси, ідеології, погляди;

- в економічному плані глобальне громадянське суспільство базується на глобальному діловому секторі, представленому приватним підприємництвом, насамперед, в особі транснаціональних корпорацій. Однак багато вчених-глобалістів, підкреслюючи зростаючу соціальну відповідальність приватного бізнесу, все ж застерігають від небезпеки надмірної концентрації економічної влади і міці в приватних руках;

- технологічною основою глобального громадянського суспільства є розвиток новітніх технічних засобів комунікації, що забезпечують поширення глобальних потоків інформації через державні кордони і на величезні відстані.

Основні функції глобального громадянського суспільства полягають у забезпеченні життєдіяльності соціальної, соціокультурної та духовної сфер глобального суспільства, їх самовідновлення та передавання від покоління до покоління.

В. Бебик звертає увагу на такі ознаки глобального громадянського суспільства, як відокремлення від новоствореної глобальної держави громадян та громадських об'єднань; вільні відносини між суб'єктами глобального громадянського суспільства; оцінювання громадянських прав і прав націй та народів вище за глобальні (наддержавні і міждержавні) угоди та державнонаціональні закони; забезпечення прав і свобод особистості, можливостей реалізації її інтересів і прагнень політичного, ідеологічного, етнічного та інших видів плюралізму; наявність приватної власності, вільної конкуренції, вільних відносин обміну діяльністю та її продуктами між незалежними власниками, тобто ринку; розмаїття соціальних, інтелектуальних, наукових, культурних та інших ініціатив; збереження національних, соціальних та інших традицій, культури.

Глобальне громадянське суспільство неможливо уявити без існуючої інформаційної бази та сучасних інформаційних комунікацій. І, водночас, цілі регіони, окремі соціальні групи істотно від неї відсторонені. Саме тому «...в міжнародних відносинах виникли передумови вільного виявлення власних та національних інтересів усіх держав. Суттєвим фактором розвитку громадянського суспільства в сучасному міжнародному вимірі стає інформаційна революція, що кардинально змінює можливість світового суспільства створювати, передавати, зберігати, сприймати різноманітну інформацію» [1, с. 145]. Теле – і радіоресурси, мас – медіа й особливо комп'ютерні технології, зокрема, Інтернет, дійсно несуть глобальний характер, практично будь-яка інформація доступна в реальному часі.

Важливим елементом глобального громадянського суспільства є неурядові організації (НУО) та міжнародні неурядові організації (МНУО). У найбільш узагальненому сенсі НУО представляє групу людей, які поділяють спільні інтереси, ідеології, культурні інтереси. Коли термін НУО використовується в міжнародних відносинах, він зазвичай означає групу, сформовану на добровільній основі для вирішення конкретної проблеми міжнародного характеру.

Британський дослідник Дж. Кін характеризує цей тип організацій таким чином: «Це динамічна недержавна система взаємопов'язаних соціально-економічних інститутів, які охоплюють всю планету, створюючи у всіх її куточках комплексний ефект від своєї діяльності. Це незавершений проект, який складається з часом розвинених, а іноді нерозвинених взаємопов'язаних мереж, пірамід та комунікативних кластерів соціально-економічних інститутів і акторів, які самоорганізуються через кордони з усвідомленою метою об'єднати світ по новому» [10, с. 116]. Зазначимо, що більшість подібних структур мають одну характерну особливість: їх діяльність реалізується крізь великі географічні відстані та час, що стало можливим лише в умовах глобалізованого міжнародного середовища.

Глобальне громадянське суспільство можна класифікувати за типами його акторів, а також позиціям щодо глобалізації. Перша група – прихильники глобалізації. До них відносять прихильників справедливої війни за громадянські права, ентузіасти технологічного розвитку. Зазвичай вони близькі до урядів, бізнесу.

Друга група – противники глобалізації. Цю групу складають ті, хто виступає проти відкритих кордонів, поширення нового глобального правового порядку. У дану групу входять також націоналісти та релігійні фундаменталісти, традиційні антиколоніальні рухи, комуністи, які негативно ставляться до втручання у внутрішні справи суверенних держав.

Третя група є найбільшою. Складаючи її реформісти вважають поширення глобального капіталізму потенційно сприятливим для людства, але вбачають необхідність у доданні процесу більш «цивілізованих» форм.

Остання група – альтернативники – не підтримують і не перешкоджають процесу глобалізації.

Такі процеси, як глобалізація, демократизація, постіндустріалізація, виникнення численних проблем планетарного масштабу, формування загальносвітової цивілізації значно розширили

проблему розуміння громадянського суспільства. Оптимальна стратегія держави у глобалізації – тісна кооперація із суспільством, делегування повноважень місцевому самоврядуванню, організаціям громадянського суспільства.

Висновки. Під глобальним громадянським суспільством розуміється широкий, взаємозалежний й багаторівневий соціальний простір, в якому взаємодіють багато сотень тисяч самостійних неурядових інституцій та способів життя.

Глобальне громадянське суспільство – це організоване в глобальному масштабі об'єднання людей, які незалежно від національної приналежності або громадянства поділяють загальнолюдські цінності. Ці люди займають активну позицію у вирішенні проблем світового розвитку, особливо в тих сферах, де уряди нездатні або не бажають вживати необхідних дій.

Поряд з проблематикою глобального громадянського суспільства в політичній глобалістиці активно розробляється питання про формування нової моделі держави, вже не просто правової та соціальної, але й «соціоприродної», «екологічної», «стійкої». Така держава має стати не тільки формою ефективної організації життя людей і задоволення їхніх життєвих потреб, забезпечуючи права і свободи кожної людини, але й зобов'язана піклуватися про всі наступні покоління громадян, про їх безпеку, про збереження й поліпшення навколишнього природного середовища і стійке освоєння природних ресурсів.

Це принципово нові функції держави, які не просто забезпечити, бо всі попередні моделі держав в кращому випадку лише декларували ці функції в своїх основних законах, але ніколи не реалізовували в повному обсязі. Передбачається, що демократія, змінюючи свою сучасну форму в процесі переходу на шлях сталого розвитку, перетвориться в ноосферну демократію або ноократію (демократію морального розуму), де буде домінувати не рішення більшості, а раціональне; рішення, що відображає не тільки інтереси голосуючих, але й інтереси всіх учасників соціоприродної взаємодії, як майбутніх поколінь, так і навколишнього природного середовища.

Таким чином, спираючись на вищезазначене, можна визначити глобальне громадянське суспільство як сферу ідей, цінностей, інститутів, організацій, мереж і громадян, розташовану між сім'єю, державою та ринком, діючи поза національних товариств, політик і економік, на основі загальної космополітичної солідарності.

Бібліографічні посилання

1. Бебик В. Глобальне громадянське суспільство: теорія, методологія, менеджмент [Текст] / В. Бебик // Політичний менеджмент. – 2006. – № 2 (17). – С. 140-147.
2. Сорос Дж. Джордж Сорос про глобалізацію [Текст] / Дж. Сорос / [пер. з англ. А. Ролкін]. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 173 с.
3. Степаненко В. Глобальное гражданское общество: концептуализация и посткоммунистические вариации [Текст] / В. Степаненко // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2005. – № 2. – С. 156-175.
4. Хабермас Ю. Политические работы [Текст] / Ю. Хабермас. – М.: Праксис, 2005. – 368 с.
5. Bull H. The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics / H. Bull. – 2nd edition. New York: Columbia University Press, 1995.
6. Florin A., Simmons P. J. What the World Needs Now? / A. Florin, P. J. Simmons // The hird Force. The Rise of Transnational Civil Society. – Washington : RTW, 2002. – P. 1-17.
7. Habermas J. Further Reflections on the Public Sphere / J. Habermas // Habermas and the Public Sphere. Ed. C Calhoun. – Cambridge, Mass. 1992.
8. Keane J. Democracy and Civil Society / J. Keane. – L., 1988.
9. Keane J. Civil Society and the State / J. Keane / Ed. J. Keane. – L., 1998.
10. Keane J. Civil Society, Old Images, New Visions / J. Keane. – Stanford University Press, 1999. – 201 p.

УДК 321.01

В. В. Кривошеїн

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

АНАЛІТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОНЦЕПТУ «ЦИВІЛІЗАЦІЯ РИЗИКУ» ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ НЕБЕЗПЕК У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

легітимним, здійснюється в рамках інституціональних структур, в усіх сферах життєдіяльності суспільства – економічній, політичній, соціальній. Ризики є немінучими продуктами прийняття рішень. Політика якраз спрямована на прийняття. Як вважає Ульрік Бек, питання про те, хто буде інтерпретувати, що є ризиками, а що – ні, вирішується на користь політики. У розрізі цих міркувань поступово формується поширений на Заході концепт «цивілізація ризику». Виникнувши у 1980-х рр. як виклик на розрив між складністю, що посилюється, і могутністю технології, з одного боку, та знанням її можливих впливів на природне середовище і людські спільноти, з іншого боку, цей розрив призводить до все більшої ризиконасиченості сучасного суспільства, котра проявляється в експоненціально зростаючій кількості технологічних, екологічних та інших ава-рій і катастроф.

Показане, що ідейні витоки концепції «цивілізація ризику» є катастрофізм, що використовувалися для пояснення соціокультурних змін: раптового зруйнування культури внаслідок занепаду суспільства, стихійного лиха, падіння держав і міст тощо. Проте, безпосереднім джерелом даної концепції є вчення Е. Касірера про амбівалентність техніки, що забезпечує панування людини над природою, проте робить людину подібну до робота, призводить відчуження людини від своєї сутності. Спираючись на доробки Е. Касірера, а також на висновки сучасних західних алармистів і, в першу чергу, Ж. Елліоля та Л. Мемфорда, прихильники ідеї цивілізації ризику вибудовують ієрархічну систему ризиків, що оточують сучасну людину.

Визначається, що ключовим питанням цивілізації ризику є проблема сприйняття ризику, оскільки від того як саме ризик або в більш широкому контексті ситуація ризику сприймається особами, що приймають рішення, залежить адекватність і врешті решт ефективність того чи іншого рішення. Складність процесу сприйняття ризику обумовлюється тим, що для індивіда або групи система визначення ризику опосередковується особистісними перевагами, культурою й соціальним контекстом.

Виокремлюються характеристики процесу сприйняття ризику: сприйняття ризику – динамічний процес; сприйняття ризику – інтерактивний феномен; дія соціальних інститутів з управління ризиком змінює соціальну інтерпретацію ризику.

Обґрунтоване, що в рамках концепту «цивілізація ризику» розвивалися культурно-символічні уявлення про ризик, згідно з якими людина існує так би мовити «усередині» культури і не відокремлюється від неї. Всі її відносини як з суспільством, так і з природним оточенням опосередковані культурою, а тому проблема ризиків немінуче пов'язана з проблематикою культури. Проблема ризиків, з якими має справу людина і які вона породжує, опосередкована актуальною культурою суспільства.

На основі виявлення заданих культурою детермінант ризиків виявлено два виміри (аспекти) проблеми ризиків: перший пов'язаний зі специфікою культури, яка задає той чи інший рівень ризиків; другий – із історичною динамікою як специфічним джерелом нових – нетрадиційних, неосвоєних, слабо усвідомлюваних – ризиків. Відповідно виділяються два поля (напрямки) досліджень: перше поле досліджень пов'язане з розглядом специфіки конкретної культури (предметом подібних досліджень є тенденції до хаотизації і впорядкування, властиві конкретній культурі); друге – пов'язане з виявленням реакції конкретної культури на зміни (тут особливий інтерес представляє перехід від статичного, традиційного суспільства до динамічного, модернізованого суспільства); третє – пов'язане з розробкою технологій управління культурними ризиками.

У межах першого напрямку досліджень ризиків визначається, що будь-яка людська поведінка може привести до наслідків, що не збігаються з бажаннями і позитивними очікуваннями суб'єкта. Тобто ризики виникають у зв'язку з небажаним, небезпечним для людини розвитком подій і усвідомленням цих загроз.

У межах другого напрямку досліджень ризиків описуються процеси динамічного розвитку культури. Тут постулюється думка, що зміни суспільства і культури в ході модернізаційних перетворень у різних країнах демонструють загальні закономірності. Соціокультурні цілісності постійно взаємодіють між собою, обмінюються товарами, людьми та ідеями, воюють, конкурують, взаємодоповнюють один одного, знаходяться в складній діалектичній взаємозалежності. Постійний і напружений діалог культур є істотним чинником всесвітньо-історичного процесу.

Людина в модернізованому суспільстві належить до двох культур: вона є раціоналістом за самоописом і традиціоналістом за серцевою схильністю. Це обумовлює підвищений рівень тривожності. За такою подвійності суб'єкт схильний до дії глибоких малоусвідомлюваних імпульсів: у певних ситуаціях у свідомості такої людини відбувається «перемикання» з